

Het boek roept op tot actie om de pijn, stijfheid en vermoeidheid tegen te gaan: oefeningen doen en pijnbeheersingstechnieken toepassen. De oefeningen bestaan uit drie delen: beweeglijkheids-oefeningen, krachtoefeningen en conditietraining. Met (overwegend) duidelijke tekeningen leggen de auteurs de verschillende oefeningen uit; de oefeningen lijken goed uitvoerbaar. Onder pijnbeheersingstechnieken vallen ontspanningstechnieken en afleidingsmethoden. Het boek geeft tips en trucs, onder andere over hoe te communiceren met de eigen omgeving en met dokters: duidelijk zijn, grenzen stellen, omgaan met stemmingswisselingen en beperkingen. Het beveelt een managementplan aan om grip te krijgen op de eigen situatie: elke week jezelf haalbare doelen stellen en kijken naar wat wél kan.

De kracht van dit boek is tweeledig. Het geeft ten eerste praktische en duidelijke informatie en ten tweede biedt het een positief stimulerende houding om patiënten met reumatische aandoeningen op de been te houden. De inhoud sluit prima aan bij de NHG-Patiëntenbrieven Gewrichtsklachten, Artrose en RA. Van harte aanbevolen voor de patiëntenbibliotheek!

Annet Wind

Formularia

Graatsma BH, De Jong R, redactie. *Geneeskundig Jaarboek 2005*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum, 2004. 596 pagina's, los € 45, abonnement € 35. ISBN 90-313-4354-4.

Folmer H, Draijer LW, redactie. *Farmacotherapie voor de huisarts, formularium 2005*. Utrecht: Nederlands Huisartsen Genootschap, 2004. 376 pagina's, niet-leden € 33, leden € 23,10. ISBN 90-313-4441-9.

Groninger Formularium, 6^e editie. Groningen: KNMP Departement Groningen, 2004. 352 pagina's, € 19,50. ISBN 90-809064-1-7.

In korte tijd zijn er van drie geneesmiddelgidsen voor huisartsen vernieuwde uitgaven verschenen. Ze zijn alledrie klein en passen gemakkelijk in een jaszak of visitetas.

Het *Geneeskundig Jaarboek* geeft een uiterst beknopt overzicht van de in Nederland voorgeschreven middelen. Ze zijn als generiek middel beschreven, maar zijn ook op merknaam op te zoeken. Bij elk middel staan indicatiegebied, dosering en toedieningsvorm. Daarnaast biedt het boekje een overzicht van de geneesmiddelgroepen met een plaatsbepaling van hun toepassing. Ook staat beschreven waar je op moet letten bij gestoorde lever- en nierfunctie en bij zwangerschap en lactatie. De doseringen voor kinderen en ouderen staan in een apart hoofdstukje. Het boekje eindigt met de beschrijvingen van veelvoorkomende vergiftigingen en de aanbevolen behandeling daarbij. Vooral het geneesmiddelenoverzicht is erg nuttig voor huisartsen als zij tijdens visites te maken krijgen met medicaties die zij zelf niet veel voorschrijven.

Farmacotherapie voor de huisarts (een NHG-uitgave) heeft vooral klachten en aandoeningen van patiënten als belangrijkste uitgangspunt, vaak met een korte toelichting. Daarnaast vinden we ook in deze uitgave een overzicht van groepen geneesmiddelen, zij het dat dit deel zich beperkt tot de groepen uit het eerste deel. Zo zult u hier geen bijwerkingen van cytostatica kunnen vinden. Alle adviezen in dit boekje zijn gebaseerd op de bekende NHG-Standaarden. Het boekje is strikt generiek, merknamen komt u niet tegen. De auteurs hebben zich niet beperkt tot farmacotherapie; bij bijna elke genoemde aandoening vindt u ook niet-medicamenteuze adviezen. Van de geadviseerde middelen wordt de standaarddosering weergegeven, voor het omrekenen naar kinderdoseringen verwijzen de auteurs naar de 'Denekampschaal' achterin het boekje. Ook het *Groninger formularium* gaat uit van klachten en aandoeningen. Deze zijn hier geordend naar ICPC-code en het zijn er duidelijk meer dan in het boekje van het NHG. Het formularium duidt de geneesmiddelen generiek aan, de merknaam staat alleen genoemd als een middel (nog) niet generiek in de handel is. Ook hier een aparte omrekentabel voor kinderen, hoewel de kinderdoseringen vaak ook in de tekst vermeld zijn. Het boekje

bevat een lijstje met veilige middelen in de zwangerschap en een met geneesmiddelen voor in de visitetas. Het *Groninger formularium* is volgens de verantwoording gebaseerd op bekende richtlijnen zoals de NHG-Standaarden en het *Farmacotherapeutisch Kompas*, maar wijkt daar soms vanaf als daar goede onderbouwing voor in de literatuur te vinden is.

Voor aandoeningen waar NHG-Standaarden voor ontwikkeld zijn, komen de adviezen in de twee laatstgenoemde boekjes redelijk overeen. Bij andere aandoeningen zijn er soms verschillende adviezen, zoals bij brandwonden, epididymitis, lasogen en gordelroos. Hoe dit kan is mij niet duidelijk.

F.W. Dijkers

Vreemde vogels

Wouter van Kempen. *Vreemde vogels. Verhalen uit een kleurrijke huisartspraktijk*. Wormer: Immerc, 2004. 54 pagina's, € 18,50. ISBN 90-6611-200-x.

Wouter van Kempen schrijft korte verhalen over zijn kleurrijke praktijk in het blad *Medisch Vandaag*. Hij heeft meer dan 50 nationaliteiten in zijn praktijk en een praktijkfolder in twaalf talen. Die korte verhalen zijn nu geordend, aangevuld en voorzien van een paar verbindende teksten. Als verwoed vogelaar geniet Van Kempen van het bonte pluimage in zijn spreekkamer. Hij beschrijft hoe patiënten die onze taal niet machtig zijn en onze gewoonten niet begrijpen de huisarts en praktijkassistente in een lastig parket, maar ook in vermakelijke situaties, kunnen brengen. Niet alleen taalproblemen en cultuurverschillen komen aan bod in zijn verhalen, maar ook oneigenlijke hulpvragen en patiënten met levensbedreigende ziekten die de noodzakelijke behandeling weigeren.

Van Kempen kiest vaak voor niet-standaard oplossingen. Heeft u weleens vanachter de kast uw huisarts-in-opleiding geïnstrueerd hoe ze – voor het eerst – een IUD moet inbrengen bij een vrouw die geen mannelijke arts in haar buurt duldt? Van Kempen bedacht deze oplossing en

moest hem vervolgens een halfjaar later weer toepassen toen de vrouw het spiraal wilde laten verwijderen en de vrouwelijke huisarts-in-opleiding inmiddels vertrokken was. Dit keer instrueerde hij vanachter de kast de praktijkassistente. Huisartsen gaan vaak prat op hun invoelend vermogen en kennis van de context van de patiënt. Maar wees gewaarschuwd: een goed inlevingsvermogen kan tot onverwachte misverstanden leiden. Als de patiënt van wie de huisarts weet dat hij gevlucht is uit een oorlogsgebied, over zijn ballen klaagt en naar de uroloog wil, kan de huisarts makkelijk verstaan dat de man gemarteld is in de oorlog en hij daarom last van zijn ballen heeft. De patiënt deed zijn best om het lastige woord uroloog goed uit te spreken, de begrijpende dokter verstaat het woordje oorlog.

Van Kempen laat zien dat creativiteit, nieuwsgierigheid en een flink portie geduld de middelen zijn waarmee je de meeste taal- en cultuurbarrières kan slechten.

Henriëtte van der Horst

Oefenboek psychiatrie

De Burtel HM, Colijn IH, Hengeveld MW, Knoppert-van der Klein EAM, De Koning MB. *Oefenboek Psychiatrie. Probleemoplossen in de praktijk. Maarssen: Elsevier Gezondheidszorg, 2004. 204 pagina's, € 30. ISBN 90-352-2692-5.*

In de psychiatrie is er een manier van denken, aanvoelen en interpreteren nodig waarbij je rekening houdt met onzekerheden. Dit oefenboek leert hoe je in die gevallen toch met gefundeerde uitspraken kan komen. Het boek is volgens de auteurs bedoeld als hersengymnastiek om beslissingen op het gebied van de psychiatrie te kunnen nemen. Systematisch en duidelijk beschrijven ze hoe psychiatisch onderzoek dient te verlopen. De systematiek is ontleend aan de richtlijnen voor psychiatisch onderzoek uit 2003 van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie. Er zit een losbladige inlegkaart in het boek die toont hoe men de

gegevens uit diagnostisch onderzoek systematisch kan samenvatten. Deze kaart kan ook dienen als houvast in de diagnostiek bij eigen patiënten.

Het boekje bevat 16 casusbeschrijvingen met uiteenlopende psychiatrische problematiek. Zo passeren bijvoorbeeld verschillende casussen over depressie de revue, maar het boek besteedt ook aandacht aan verschillende vormen van angst, schizofrenie, dementie en suïcide. Bij elke nieuwe casus geven de auteurs eerst een situatieschets en vervolgens stellen ze een aantal vragen die de lezer door de psychiatrische diagnostiek leiden. Daarbij stellen ze nogal wat kennisvragen; de daarbijbehorende theorie verwerken ze in de antwoorden. Vaak zijn er ook wat vragen en antwoorden over de behandeling bij de betreffende casus.

Het boekje is geschreven voor co-assistenten en arts-assistenten psychiatrie. Volledig uitgevoerde psychiatrische diagnostiek is uitvoerig en omslachtig, en sluit voor de huisarts niet erg aan op de praktijk van alledag. De vragen die het boekje aan de hand van de casuïstiek stelt, zijn vaak theoretisch en vrij diepgaand. Waarschijnlijk lezen alleen heel specifiek in de psychiatrie geïnteresseerde huisartsen dit boekje met veel plezier uit. Voor een aantal van hen is het heel bruikbaar en leuk om kennis en vaardigheden op het gebied van psychiatrische diagnostiek en behandeling nog eens op een speelse manier op te frissen.

Evelyn van Weel-Baumgarten

Van kennis naar doen

Anja Evers, et al. *Van kennis naar doen. Voortdurend verbeteren, methoden en technieken voor reflectieve professionals in de zorg. Alphen aan de Rijn: Van Zuiden Communications, 2004, 124 pagina's, € 16. ISBN 90-8523-033-0.*

De auteurs van dit boek geven een overzicht van de methoden die zijn ontwikkeld om de kwaliteit van de patiëntenzorg te verbeteren. De afgelopen 15 jaar zijn er naast de intercollegiale toetsing andere methoden ontstaan, die ieder op eigen

gestructureerde wijze de kwaliteit van de zorg kunnen verbeteren. Behalve deze verschillende methoden beschrijven de auteurs ook de instrumenten en technieken voor de verbetering.

Het boek is ingedeeld in twee delen: deel A *Werken aan verbetering* en deel B *Werken met groepen*. Het eerste hoofdstuk van A begint met de definitie van kwaliteit met een vrij uitgebreid stuk over de verplichte prestatieverslagen voor ziekenhuizen. Daarna gaat het over het kwaliteitsbeleidsplan en het kwaliteitsjaarverslag, wat interessanter is voor huisartsen, zeker omdat het jaarverslag verplicht wordt. In het tweede hoofdstuk – volgens de auteurs het hart van het boek – komen de verbetermethoden ter sprake. Ze bespreken hier de kwaliteitscirkel, het Nolan-model, het begrip *performance gap* en het gedragsveranderingmodel volgens Grol. Na deze uitleg volgen de zeven methoden om aan kwaliteitsverbetering te werken. Op gestructureerde wijze behandelen ze elke methode (onder andere intervisie en verbeterprojecten). Jammer is dat ze hierbij steeds opnieuw de methodiek bespreken. Het zou leuk geweest zijn als ze hier terug waren gevallen op de kwaliteitscirkel om zo inzichtelijk te maken hoe je daarmee kunt werken.

Hoofdstuk 3 gaat over meten en indicatoren. Een helder geschreven hoofdstuk. De eerste vraag (hoe weten we dat een verandering een verbetering is?) lijkt me echter niet zo eenvoudig te beantwoorden als de auteurs suggereren... Het vierde hoofdstuk, waarin ze de instrumenten voor de verbetermethoden bespreken, vergt wat doorzettingsvermogen van de lezer.

Deel B richt zich zoals eerder gezegd op de groepsprocessen die voorafgaan aan de start van een kwaliteitsverbetering. Dit is het minst interessante deel van het boekje, het blijft aan de oppervlakte en de bijdrage voor de rest van het boekje is beperkt. Gezien alle doelen en acties die er tijdens een bijeenkomst zouden moeten plaatsvinden, veronderstelt men wel een grote discipline en voorafkennis van de groep.